

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

7/2013

гр.София, 13 ноември 2014 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска и Търговска колегия, в съдебно заседание на 2 октомври 2014 год. в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

ПРЕДСЕДАТЕЛ на Търговска колегия:

ТАНЯ РАЙКОВСКА

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:

КРАСИМИР ВЛАХОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ

на ОТДЕЛЕНИЯ: **ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА**

ТАНЯ МИТОВА

ТАТЯНА ВЪРБАНОВА

ПЛАМЕН СТОЕВ

ДАРИЯ ПРОДАНОВА

БОЙКА СТОИЛОВА

ЧЛЕНОВЕ:

1. НИКОЛА ХИТРОВ	14. СВЕТЛА ЦАЧЕВА
2. РОСИЦА КОВАЧЕВА	15. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА
3. ЖАНИН СИЛДАРЕВА	16. ВЕСКА РАЙЧЕВА
4. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА	17. МАРИЯ СЛАВЧЕВА
5. ВАНЯ АЛЕКСИЕВА	18. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА
6. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ	19. ЗЛАТКА РУСЕВА
7. ТЕОДОРА НИНОВА	20. ДИЯНА ЦЕНЕВА
8. ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА	21. МАРИЯ ИВАНОВА
9. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА	22. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА
10. СТОИЛ СОТИРОВ	23. МАРИАНА КОСТОВА
11. МАРГАРИТА СОКОЛОВА	24. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА
12. ЦЕНКА ГЕОРГИЕВА	25. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА
13. БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ	26. МАРИО ПЪРВАНОВ

27. ЕМИЛ МАРКОВ	43. ДИАНА ХИТОВА
28. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА	44. БОЯН ЦОНЕВ
29. ЕМИЛ ТОМОВ	45. БОЯН БАЛЕВСКИ
30. АЛБЕНА БОНЕВА	46. ИРИНА ПЕТРОВА
31. БОНКА ДЕЧЕВА	47. РОСИЦА БОЖИЛОВА
32. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА	48. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ
33. ЖИВА ДЕКОВА	49. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ
34. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА	50. КОСТАДИНКА НЕДКОВА
35. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА	51. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА
36. ТОТКА КАЛЧЕВА	52. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА
37. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА	53. ВЕРОНИКА НИКОЛОВА
38. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА	54. ЛЮБКА АНДОНОВА
39. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ	55. АННА БАЕВА
40. ВЕСЕЛКА МАРЕВА	56. ГЕРГАНА НИКОВА
41. БОРИС ИЛИЕВ	57. МАЙЯ РУСЕВА
42. БОНКА ЙОНКОВА	

при участието на секретаря Борислава Лазарова
постави на разглеждане тълкувателно дело № 7 по описа за 2013 г. на
Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии
докладвано от съдия ЕМИЛ МАРКОВ

Председателят на Върховния касационен съд, на основание чл. 125 от закона за съдебната власт и по повод постъпило по реда на чл. 292 ГПК предложение от състав на второ търговско отделение на ВКС за постановяване на тълкувателно решение поради констатирана противоречива съдебна практика в решения, постановени по реда на чл. 290 ГПК, е внесъл искане в Общото събрание на Гражданската и на Търговската колегии на ВКС да приеме тълкувателно решение по следния правен въпрос:

Дължи ли се неустойка за забава по чл. 92, ал. 1 ЗЗД, когато договарът е развален поради виновно неизпълнение на длъжника?

За да се произнесе Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия съобрази следното:

Не се констатира наличие на предходно постановление на Пленума на ВС /до 1996 г./ или на тълкувателно решение по поставения правен въпрос, т.е. такава съдебна практика, визирана в т. 2, предл. 1-во от задължителните за съдилищата в Републиката постановки на тълкувателно решение № 1/19.ІІ.2010 г. на ОСГКТК на ВКС по тълк.

дело № 1/09 г. Съгласно чл. 51, ал. 1 от закона за устройство на съдилищата (отм.) - в редакцията на този текст към датата 11.IV.1986 г., освен издаването на тълкувателни решения по спорни или противоречиво решавани въпроси по прилагането на закона, в правомощията на Общото събрание на тогавашната Гражданска колегия на ВС на НРБ е било включено и разглеждане на граждански и административни дела, образувани по извънредните способности за отмяна на влезли в сила съдебни актове на състави на Върховния съд по тези две категории спорове. Ето защо се налага извод, че няма характера на тълкувателно, постановеното в производство по чл. 225-227 ГПК (отм.) за преглед по реда на надзора решение № 48 от 30 юни 1986 г. по гражданско дело № 18/1986 г. по описа на ОСГК на ВС на НРБ, приемащо, че и при развален поради „лошо изпълнение” договор кредиторът „може да търси неустойката вместо обезщетение за вредите от лошото изпълнение”. Поради това не може да се повдига питане загубило ли е същото решение на ОСГК на ВС на НРБ сила при сега действащата редакция на чл. 92 ЗЗД (към 15.II.1993 г.), щом като това съдебно решение няма характера на тълкувателно, т.е. такова, което да е било предназначено да служи за ръководство на съдилищата и на тогавашните (до 13 юли 1991 г.) особени юрисдикции.

Изцяло основано върху решаващите изводи на цитираното решение по гр. дело № 18/1986 г. на ОСГК на ВС на НРБ обаче, се явява постановеното по реда на чл. 290 ГПК решение № 206/5.V.2010 г. на състав от второто отделение на търговската колегия на ВКС по т. д. № 18/2009 г. Докато с другото, постановено също по реда на чл. 290 ГПК, решение № 17/9.III.2010 г. на ВКС, ТК, Първо отделение, по т. д. № 414/2009 г. в резюме се приема, че при развален, съгласно чл. 88, ал. 1 ЗЗД, договор и с оглед обратното действие на развалянето, заплащане на „мораторна” неустойка не се дължи, тъй като вземането за нея произтича от договор, а той се счита за неключен.

Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия на ВКС намира за правилно становището, застъпено в последното решение, като съображенията му за това са следните:

Следва да се провежда разграничение между „основанието” за разваляне на двустранен договор, от една страна, и „обезщетяването на вредите” от неизпълнението на договора - от друга. Неизпълнението на задължението било по време, по място, в качествено или в количествено отношение, може да бъде конкретно основание за разваляне на договора. В хипотезата, в която двустранен договор, който не е за продължително или периодично изпълнение, е бил надлежно развален, с обратна сила се заличава всичко онова, което е било негово съдържание и остава единствено правото на кредитора на обезщетение за вредите от *цялостното* неизпълнение. Следователно законодателят провежда разлика между фактическия състав, от който произтича правото на разваляне на договора и, фактическия състав, от който се

поражда правото на обезщетение, след като – съгласно чл. 88, ал. 1 ЗЗД – кредиторът може да търси обезщетение само за вредите от *неизпълнението* на договора. Ето защо, ако договорът бъде развален, изправната страна не може да търси уговорената неустойка за всеки вид неизпълнение. Също и ако даден договор е бил развален на няколко основания, напр. неточно изпълнение по количество, по качество или заради некомплектност, изправната страна не би могла да търси отделна неустойка за всяко неизпълнение. Това разбиране изцяло се отнася и до неустойката, уговорена за забава, щом при развален договор няма вече късно изпълнение – има неизпълнение въобще, докато закъснително обезщетение е мислимо да се претендира само в съчетание с изпълнението. Не на последно място, при липса на изпълнение би се оказало лишено от смисъл търсенето на неустойка за забава при развален договор без ограничение във времето, респ. до изтичане на общата погасителна давност при направено възражение за това, тъй като е невъзможно да се определи до кой момент продължава състоянието на забава. В действителност потестативният ефект на развалянето на двустранния договор, който не е за продължително или за периодично изпълнение, проявява действието си като с обратна сила (*ex tunc*) заличава

осъществилата се до настъпването му забава и налага всичко изпълнено по сделката да се реституира на страните по нея.

В заключение, в по-рядко срещаната на практика хипотеза на двустранен договор, който е за продължително или периодично изпълнение, подлежащ на разваляне за в бъдеще, уговорената между страните неустойка за забава се дължи – в случай на неточно, вкл. забавено изпълнение, обусловило развалянето, но само за онази част от сделката, чието действие се запазва. Съответно кредиторът ще може да търси и неустойката за обезщетяване на вреди поради настъпилото за в бъдеще разваляне (неустойка за развалянето), но за другата част от сделката, ако такава неустойка реално е била уговорена.

По изложените съображения Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия на ВКС

Р Е Ш И :

Не се дължи неустойка за забава по чл. 92, ал. 1 ЗЗД, когато двустранен договор, който не е за продължително или периодично изпълнение, е развален поради виновно неизпълнение на длъжника. Дължима в такава хипотеза е единствено неустойка за

**обезщетяване на вреди от неизпълнението поради разваляне –
неустойка за разваляне, ако такава е била уговорена.**

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Търговска колегия:
ТАНЯ РАЙКОВСКА

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:
КРАСИМИР ВЛАХОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ: ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА.....

ТАНЯ МИТОВА.....

ТАТЯНА ВЪРБАНОВА.....

ПЛАМЕН СТОЕВ.....

ДАРИЯ ПРОДАНОВА.....

БОЙКА СТОИЛОВА.....

ЧЛЕНОВЕ:

1. НИКОЛА ХИТРОВ.....	30. АЛБЕНА БОНЕВА.....
2. РОСИЦА КОВАЧЕВА.....	31. БОНКА ДЕЧЕВА.....
3. ЖАНИН СИЛДАРЕВА.....	32. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА.....
4. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА.....	33. ЖИВА ДЕКОВА.....
5. ВАНЯ АЛЕКСИЕВА.....О.М.	34. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....
6. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ.....	35. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....
7. ТЕОДОРА НИНОВА.....	36. ТОТКА КАЛЧЕВА.....
8. ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА.....	37. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....
9. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА.....	38. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....
10. СТОИЛ СОТИРОВ	39. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....
11. МАРГАРИТА СОКОЛОВА.....	40. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....
12. ЦЕНКА ГЕОРГИЕВА.....	41. БОРИС ИЛИЕВ.....
13. БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ.....О.М.	42. БОНКА ЙОНКОВА.....
14. СВЕТЛА ЦАЧЕВА.....О.М.	43. ДИАНА ХИТОВА.....
15. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА.....	44. БОЯН ЦОНЕВ.....
16. ВЕСКА РАЙЧЕВА	45. БОЯН БАЛЕВСКИ.....
17. МАРИЯ СЛАВЧЕВА.....	46. ИРИНА ПЕТРОВА.....
18. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА.....	47. РОСИЦА БОЖИЛОВА.....
19. ЗЛАТКА РУСЕВА.....	48. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
20. ДИЯНА ЦЕНЕВА	49. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ.....
21. МАРИЯ ИВАНОВА.....	50. КОСТАДИНКА НЕДКОВА.....
22. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА.....	51. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА.....
23. МАРИАНА КОСТОВА.....	52. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....
24. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА.....	53. ВЕРОНИКА НИКОЛОВА.....
25. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....	54. ЛЮБКА АНДОНОВА.....
26. МАРИО ПЪРВАНОВ.....	55. АННА БАЕВА.....
27. ЕМИЛ МАРКОВ.....	56. ГЕРГАНА НИКОВА.....
28. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА.....	57. МАЙЯ РУСЕВА
29. ЕМИЛ ТОМОВ.....	

Особено мнение
към ТР № 7/2013 г. на ОСГТК на ВКС

Подписвам тълкувателното решение с особено мнение, по следните съображения:

На първо място смятам, че предпоставките на чл.292 ГПК не са налице, поради което предложението на председателя на ВКС, основано на чл.125 от Закона за съдебната власт, за постановяване на ТР от ОСГТК на ВКС следваше да бъде отклонено.

Според приетото в ТР на ОСГТК на ВКС № 2/28.09.2011 год., по т.д.№ 2/2010 год. противоречиво разрешаване на въпрос по см. на чл.292 ГПК е налице, само когато в поне две решения по чл.290 ГПК, определения по чл. 274, ал.3 ГПК, или между решение по чл.290 ГПК и определение по чл.274, ал.3 ГПК, един и същ материалноправен или процесуалноправен въпрос е разрешен по различен начин.

В случая с постановеното по реда на чл.290 и сл. ГПК решение № 206 от 05.05.2010 год. по т.д.№ 18/2009 год. на второ търговско отделение на ВКС е даден отговор на въпроса: „Развалянето на договора, поради виновно неизпълнение на длъжника, пречка ли е да се иска заплащане на договорената между страните неустойка за неизпълнение?”, като е изразено съгласие с възприетото в тази насока разрешение в решение № 48 от 30.06.1986 год., по гр.д.№ 18/86 год. на ОСГК на ВС, според разясненията в което, щом след разваляне на договора поради неизпълнение, кредиторът запазва правото си на обезщетение за вредите от неизпълнението, то отсъства законова пречка да замести същото с уговорената с договора неустойка за „лошото изпълнение”.

В решение по чл.290 и сл. ГПК № 17 от 09.03.2010 год., по т.д.№ 414/2009 год. на първо търговско отделение на ВКС е прието, че при развален договор, не се дължи „мораторна неустойка”, тъй като вземането за нея произтича от договор, който с оглед разпореденото от чл.88, ал.1 ЗЗД обратно действие на развалянето се счита за несклучен.

Следователно, доколкото в двете съдебни решения на състави на ТК на ВКС са разгледани правните последици на уговорени между съконтрагентите, преди разваляне на договора, различни по вид неустойки - в първото – дължима за пълното неизпълнение на длъжника, а във второто - мораторна, т.е. неустойка за забавено изпълнение, то отсъства противоречие по см. на чл.292 ГПК, съгласно задължителните указания в т. 2 на ТР № 2/ 28.09.2011 год., налагащо и постановяване на тълкувателно решение от ОСГТК на ВКС.

Или, според мен, различно възприето разрешение на поставения материалноправен въпрос, свързан с приложението на чл.92, ал.1 ЗЗД, във вр.с чл.88, ал.1 ЗЗД, в съпоставяните съдебни актове на отделни състави на ТК на ВКС се дължи единствено и само на нееднаквите факти и обстоятелства по двете дела, което е ирелевантно за приложението на чл. 292 ГПК.

Отделно от това считам, че в постановеното тълкувателно решение липсват мотиви, обосноваващи приетия краен правен резултат, тъй като никога не е съществувал спор в съдебната практика, вкл. в двете цитирани решения на състави на ТК на ВКС, че законодателят провежда разлика между фактическия състав, от който произтича правото на разваляне на договора и фактическия състав, от който се поражда правото на обезщетение, вкл. в хипотезата на чл.88, ал.1 ЗЗД, нито, че ако конкретен договор е бил развален на няколко основания, изправната страна може да търси уговорената неустойка за всеки вид неизпълнение, а и така изразеното разбиране само по себе си не дава отговор на поставения правен въпрос в направеното по реда на чл.125 ЗСВ искане до ОСГТК на ВКС.

На второ място не възприемам и по същество изразеното в тълкувателното решение разбиране. Смятам, че щом според чл.88, ал.1 ЗЗД кредиторът може да търси обезщетение за вредите от неизпълнението на договора, то законодателят, независимо, че е предвидил обратно действие на развалянето, е запазил задължението на неизпълнилия длъжник да обезщети кредитора за вредите, които именно това същото неизпълнение му е причинило, а не само настъпилите от самото разваляне. Същевременно доколкото на обезщетение подлежат преките и предвидими вреди, които са по причина на неизпълнението, то несъмнено е, че всяка негова форма би могла да причини вреди – пълно неизпълнение, респ. лошо, частично и забавено изпълнение. Затова, щом въпреки обратното действие на развалянето, законът запазва възможността кредиторът да претендира обезщетение за вредите от неизпълнението, то липсва основание да се отрече обезщетяването му да е чрез уговорената с договора неустойка. В този см. изцяло споделям изразеното от катедра Частноправни науки при ЮФ на УНСС становище, противостоящо на възприетото в тълкувателното решение лично становище на проф. Ив. Русчев от катедра ГПН при ЮФ на СУ”Св.Климент Охридски”, че обратното действие е спрямо първично възникналите от договора права и задължения, но не и спрямо вторично възникналото задължение за обезщетяване, което като последица от неизпълнението не се погасява с обратна сила, както и че като правна фикция, обратното действие не може да се тълкува и прилага разширително.

Подпис:

/Ваня Алексиева/

Особено мнение
по Тълкувателно решение № 7/2013
на ОСГТК на ВКС по гр.д. № 7/2013

В тълкувателното решение се приема, че при развален договор съгласно чл. 88, ал. 1 ЗЗД и с оглед обратното действие на развалянето, заплащане на мораторна неустойка не се дължи, тъй като вземането за нея произтича от договор, а той се счита за неключен. Това становище не може да бъде споделено, тъй като дори наличието на нищожен договор не е равнозначно на липса на договор. Още по-малко същото може да се приеме при унищожен, развален или прекратен договор. При развалянето на договора с обратна сила отпада дължимостта на насрещните престации – те не се дължат, а ако са изпълнени, подлежат на връщане на отпаднало основание. Не съществуват различни основания за развалянето на договора и за възникването на вземане за обезщетение. Неизпълнението по причина, за която длъжникът отговаря поражда както потестативното право на кредитора да развали договора, така и вземането му за обезщетение за вредите от неизпълнението – едни и същи факти поражда материални субективни права с различно съдържание. Съгласно чл. 88, ал. 1 ЗЗД кредиторът може да търси вредите от неизпълнението. Ако разваленият договор е равнозначен на несъществуващ договор, т.е. правно нищо, законодателят не би уредил отговорност за неговото неизпълнение.

Не съществуват вреди от развалянето на договора. Развалянето е правомерно действие на кредитора, от такова действие не могат да произлязат вреди нито за неизправния длъжник, нито за кредитора, който сам е развалил договора. Доколкото при развалянето на договор възникват вреди, те може да са от неизпълнението на разваления договор и тяхното обезщетяване законът урежда изрично. Що се отнася до неустойката за вреди от неизпълнението, в доктрината и съдебната практика се приема безрезервно, че задатъкът има обезщетителна функция – той изпълнява функциите на неустойка както в случая, когато бива задържан, така и в случая, когато се претендира двойният му размер. В доктрината и съдебната практика не съществува колебание, че задатъкът подлежи на задържане, съответно че двойният му размер подлежи на връщане и при разваляне на договора. Без сериозни аргументи за обратното не може да се приеме, че уговорената неустойка за вреди от неизпълнението не се дължи при развалянето на договора.

Когато кредиторът твърди, че е развалил договора и претендира обезщетение в размер на уговорената неустойка за забава, той претендира вреди от неизпълнението, които поглъщат вредите за

забавено изпълнение. Кредиторът, който е уговорил неустойка за забавено изпълнение и не е уговорила неустойка за пълно неизпълнение, не трябва да бъде лишен от възможността да претендира по-малките вреди, които не е необходимо да доказва, а да бъде принудена да претендира по-големите вреди, които трябва да докаже.

Борислав Белазелков

Светла Цачева